

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŪHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

Nr. 32

Könczei Csongor

**MŪVÉSZETI SZAKOKTATÁS AVAGY
MŪKEDVELŐ HAGYOMÁNYŐRZÉS?
HELYZETKÉP A ROMÁNIAI MAGYAR
ISKOLAI NÉPTÁNCOKTATÁSRÓL**

IINSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca 2010

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŪHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 32:

Autor: Könczei Csongor

Titlu: *Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományőrzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról*

■ Coordonator serie: Iulia Hossu, Horváth István

© INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE
Cluj-Napoca, 2010
ISSN 1844 – 5489
www.ispmn.gov.ro

■ Concepție grafică, copertă: Könczey Elemér

■ Tehnoredactare: ROXER Grup - Colorama Cluj-Napoca

■ Tipar: www.colorama.ro

Opiniile exprimate în textul de față aparțin autorilor și ele nu reflectă în mod obligatoriu punctul de vedere al ISPMN și al Guvernului României.

■ KÖNCZEI Csongor este antropolog, Dr. în Etnologie-Antropologie, în prezent cercetător în cadrul Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.
E-mail: cs.konczei@ispmn.gov.ro

■ KÖNCZEI Csongor: anthropologist and researcher at the Romanian Institute for Research on National Minorities, PhD. In Anthropology-Ethnography.
E-mail: cs.konczei@ispmn.gov.ro

Rezumat

■ *Formare profesională artistică sau păstrarea tradițiilor? Date privind predarea dansului popular în școlile maghiare din România*¹

Pe parcursul ultimului deceniu, în cadrul învățământul maghiar din România, predarea dansului popular maghiar ca materie opțională, mai ales pentru clasele 1-4, este un fenomen din ce în ce mai frecvent. După părerea mea, nici Inspectoratele Școlare Județene nu au date exacte cu privire la amploarea, în mod special, la cum și în ce formă (de exemplu, în loc de ore de gimnastică sau ca materie separată, eventual în afara orelor), acest lucru are loc în domeniul educației. Aceasta se datorează faptului că în multe cazuri, orele de „dansuri populare” nu apar oficial în orare și nici nu sunt incluse în programa școlară. Un alt fenomen în dezvoltare – care are legături strânse cu predarea dansurilor populare în școli – este că în Transilvania sunt înființate și activează din ce în ce mai multe ansambluri maghiare de dans popular, de copii și tineret.

Desigur, pentru o minoritate națională, a face cunoscute elevilor dansurile și muzica populară ca parte integrantă a culturii etnice, cultivarea și păstrarea tradițiilor populare are o semnificație aparte, și sunt de o importanță majoră. Dar este, de asemenea, binecunoscut faptul că, în lumea de astăzi, educația artelor se bazează pe un sistem de învățământ cu o formare profesională adecvată. Dar atâta timp cât în România nu sunt formați în limba maghiară pedagogi profesioniști de dansuri și nu există în învățământul superior o asemenea linie, nu vom putea vorbi despre o pedagogie a dansului. Și dacă nu avem în prezent pedagogi de dans (popular) instruiți, atunci se ridică problema cine și cum și ce anume predă în școlile noastre, sub pseudonimul „ore de dans popular”, cine și cum instruiște aceste ansambluri de copii și tineri amatori?

Prin urmare, studiul de față încearcă să evidențieze situația actuală a predării dansului popular în școlile maghiare din România și să evalueze cerințele evidente (sau ce se propagă în unele locuri) și să descrie posibilitățile de-a practica această formă de educație. De fapt, studiul are ca scop descrierea unei materii care încă nu există oficial în sistemul de învățământ românesc, și al cărui „curriculum” este redactat (sau mai degrabă compilat) de către pedagogi neinstruiți sau instructori autonușiți. Studiul face toate aceste analize și descrieri printr-o comparație critică la situația învățământului de artă din Ungaria, unde dansul popular face parte integrantă, deja de mai mult de un deceniu, din Curriculum Național de Bază, și este predat de către pedagogi cu pregătire profesională de specialitate. În fine, studiul încearcă să răspundă și la o întrebare fundamentală: oare, de fapt, este posibilă predarea unor segmente ale culturii populare tradiționale, și dacă da, cu ce metode? Mai precis, întrebarea concretă: este posibilă predarea dansului popular instituționalizat într-un mediu artificial?

1 Aparația acestui studiu a fost sprijinită de către Fundația Eurotrans din Cluj-Napoca.

Kivonat

■ *Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományőrzés?* – kérdezi címében a jelen tanulmány, amelyik megpróbálja felvázolni a romániai magyar iskolai néptáncoktatás jelenlegi helyzetét és felmérni a természetes (vagy bizonyos helyeken propagált) igény által kialakult gyakorlatot, lehetőségeket. Magyarán tulajdonképpen egy, a romániai oktatási rendszerben hivatalosan nem létező, a felkért vagy önjelölt táncoktatók, együttesvezetők által esetlegesen és szituációfüggően összeállított „tananyagot” próbál feltérképezni. Ugyanakkor a tanulmány választ keres arra az alapvető kérdésre is, hogy egyáltalán lehetséges-e és ha igen, akkor milyen módszerekkel a hagyományos népi kultúrának szegmenseit oktatni, azaz konkrétan: lehet-e a „néptáncot” mesterséges környezetben intézményesen tanítani?

Cuprins

MŰVÉSZETI SZAKOKTATÁS AVAGY MŰKEDVELŐ HAGYOMÁNYŐRZÉS? HELYZETKÉP A ROMÁNIAI MAGYAR ISKOLAI NÉPTÁNCOKTATÁSRÓL

Bevezetés ■ 6

A kutatásról: elemzett helyzetkép egy „sikertelen” felmérés értékelt adatai alapján ■ 7

1. A romániai közoktatás művészeti képzésre vonatkozó intézményes kerete ■ 8

2. Az oktatók szakmai felkészültségéről ■ 9

3. Az adott iskolákban zajló néptáncoktatásról ■ 10

4. Az oktatók néptánc, mint „tantárgy” ■ 11

5. Összegzés ■ 13

Az erdélyi magyar táncművészet alapja: az anyanyelvű táncművészetioktatás megszervezése ■ 15

1. Lehet-e tantárgy a néptánc? ■ 15

2. A táncos anyanyelvről ■ 16

3. A romániai magyar táncpedagógusképzés megszervezésének körülményeiről ■ 17

1. Lehet-e tantárgy a néptánc? ■ 15

Szakiroladom ■ 19

Melléklet ■ 20

MŰVÉSZETI SZAKOKTATÁS AVAGY MŰKEDVELŐ HAGYOMÁNYŐRZÉS? HELYZETKÉP A ROMÁNIAI MAGYAR ISKOLAI NÉPTÁNCOKTATÁSRÓL¹

Bevezetés

■ Az utóbbi évtizedben a romániai közoktatásban igen gyakori jelenség, hogy választható (opcionális) tantárgyként, elsősorban kistagozatos osztályokban magyar néptáncot tanítanak. Arról pontos adatokkal véleményem szerint a megyei tanfelügyelőségek sem rendelkeznek, hogy konkrétan hány helyen és milyen formában (hogy például tornaóra helyett vagy külön, esetleg órákon kívüli tevékenységként) zajlik ez az oktatás, mivel sok esetben a „néptáncóra” nincs is hivatalosan feltüntetve az órarendben, nem szerepel az iskolai tanrendben. Egy másik gyakori jelenség – szorosan kapcsolódva az említett iskolai néptáncoktatáshoz –, hogy Erdély-szerte egyre több magyar gyerek- és ifjúsági néptáncsoport alakul. Ez utóbbi folyamatot az teszi érdekessé, hogy olyan rurális környezetben is létrejönnek ilyen szervezett gyerek- és ifjúsági néptáncsoportok², ahol a 20. század folyamán még a közösségi élet fontos része volt a néptáncgyomány.

Természetesen kisebbségi helyzetünkben kiemelten fontos a tradicionális népi kultúránk ápolása, így például az, hogy iskolás diákjaink megismerhessék a népzenei és néptánc kultúránkat, hogy elsajátíthassák saját etnikus hagyományainkat. De az is köztudott, hogy mai világunkban minden művészet megfelelő szakképzésen, mindenféle szakképzés pedig intézményesített oktatási rendszeren alapszik. De ameddig Romániában nincs magyar tannyelvű főiskolai táncpedagógiai képzés, addig nem lesz képzett táncpedagógusunk. És ha nincs, mert jelenleg nem rendelkezünk képzett táncpedagógusokkal, akkor kik és mit tanítanak iskoláinkban „néptáncóra” fedőnév alatt, kik és hogyan vezetik ezeket a műkedvelő gyerek- és ifjúsági néptáncgyűtteseket?

Jelen tanulmány megpróbálja felvázolni a romániai magyar iskolai néptáncoktatás jelenlegi helyzetét és felmérni a természetes (vagy bizonyos helyeken propagált) igény által kialakult gyakorlatot, lehetőségeket. Magyarán tulajdonképpen egy, a romániai oktatási rendszerben hivatalosan nem létező, a felkért vagy önjelölt táncoktatók, együttesvezetők által esetlegesen és szituációfüggően összeállított „tananyagot” próbál feltérképezni. (Teszi mindezt kritikailag összevetve a Magyarországon már több mint egy évtizede az oktatási Nemzeti Alaptantervbe szereplő, képzett táncpedagógusok által tartott néptáncórák tananyagával.) Ugyanakkor a tanulmány választ keres arra az alapvető kérdésre is, hogy egyáltalán lehetséges-e és ha igen, akkor milyen módszerekkel a hagyományos népi kultúrának szegmenseit oktatni, azaz konkrétan: lehet-e a „néptáncot” mesterséges környezetben intézményesen tanítani?

1 A helyzetfeltáró tanulmány megírását és megjelentetését a kolozsvári Eurotrans Alapítvány Oktatási Szaktestülete támogatta, egy 2009-ben elnyert pályázat keretében.

2 Mint például Györgyfalván, Mérában vagy Széken, hogy csak néhány Kolozsvár környéki falvat említsünk.

A kutatásról: elemzett helyzetkép egy „sikertelen” felmérés értékelt adatai alapján

■ A felmérés első lépése egy kérdőív szerkesztése volt³, amelynek alapján lehetőséggé vált összegyűjteni, majd értelmezni a romániai magyar iskolai néptáncoktatás jelenlegi helyzetére vonatkozó adatokat. A kérdőívet a tanulmány szerzője első körben azon (főleg kolozsvári) ismerőseinek juttatta el, akikről tudomása volt, hogy iskolai néptáncoktatással foglalkoznak, második körben a Romániai Magyar Néptánc Egyesület tagságának, annak központi irodáján keresztül⁴, harmadik körben – Szabó Gábor szaktanfelügyelő segítségével – a Kolozs megyei magyar és magyar tagozatos iskoláknak, majd végül, de nem utolsó sorban Pásztor Gabriella oktatásügyi államtanácsos közvetítésével a kérdőív – körlevél formájában – eljutott mondhatni minden olyan romániai iskolába, ahol magyar tannyelvű osztályok működnek. A kutatás alapját jelentő kérdőív szétküldése megteremtette a teljes körű adatfelvétel lehetőségét.

Ennek ellenére arányaiban igen kevés válasz érkezett: a kérdőívek alapján mindössze 4 település 6 óvodájában⁵ és 15 település 24 tanintézményében (7 elméleti líceum, 2 művészeti iskola, 1 iskolacsoport, 1 szakiskola, 1 speciális iskola, 13 általános iskola)⁶ zajló néptáncoktatásról, valamint két közoktatáson kívül szervezett formáról⁷ sikerült adatokat nyerni, mindezt 14 személy által kitöltött kérdőív és 1, a kérdőívtől független beszámoló révén. Ez, az informális adatok alapján valószínűsíthető hazai iskolai néptáncoktatás mértékéhez képest – a tanulmány szerzőjének becslése szerint – körülbelül 20-25 százalékát jelentheti a valós helyzetnek. Így akár sikertelennek is tekinthető a felmérés, ugyanakkor – az erdélyi magyar néptáncos közeg, valamint a válaszadók munkásságának ismeretében – kijelenthető, hogy kis százalék ellenére a beérkezett válaszok feldolgozása kiindulási alapot biztosított az elemzésnek, s hogy az ilyenformán megfogalmazott konklúziók érvényesnek tekinthetők, mivel a kérdőívekből származó adatokat más források is igazolják⁸. És a „nem válasz” is válasz, hiszen a kérdőív lekérdezésének története már önmagában felvillantotta az elemzett helyzet egyik alapvető ismérvét: az intézményesült szakoktatás hiányában a magyar anyanyelvű hazai (nép)táncoktatás egyelőre szinte teljes mértékben a műkedvelő hagyományörzés szférájához tartozik, amelynek mozgatórugói a pusztán lelkesedéstől a jövedelemkiegészítő vagy akár megélhetést is jelentő (általában informális) gazdasági tevékenységekig terjednek, ezért az érintett személyek nemigen vállalják szakmai és foglalkoztatási szempontok alapján a nyilvános adatközlést. Visszatérve a kitöltött kérdőívek alapján összegezett adatokhoz: a már említett kis arányú válaszadás ellenére körülírhatóvá vált néhány folyamat, tendencia, bizonyos paraméterek között értékelhetővé vált a romániai magyar iskolai néptáncoktatás jelenlegi helyzete. De a pontos helyzetelemzés első lépésként szükségessé tette a romániai közoktatás művészeti képzésre vonatkozó intézményes keretének áttekintését is.

3 Lásd a tanulmányhoz mellékelve.

4 A hazai néptáncélet szakmai ernyőszervezeteként működő Romániai Magyar Néptánc Egyesület (lásd www.neptanc.ro) tagságát kizárólag jogi személyekként működő szervezetek alkotják, amelyek hivatásos vagy műkedvelő néptáncgyűttesek fenntartói. A tagságot jelentő 27 tagszervezet nagyrésze kétségtelenül a legismertebb erdélyi magyar néptáncgyűttesek képviseli, de ezek száma közelről sem fedi a létező és működő hazai néptáncgyűttesek számát.

5 Két balánbányai, a csíkszentdomokosi, két kolozsvári és egy nagyváradi óvoda.

6 A kolozsvári Báthory István Elméleti Líceum, Brassai Sámuel Elméleti Líceum és János Zsigmond Unitárius Kollégium, a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium, a sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Elméleti Líceum és Székely Mikó Kollégium; a bánffyahunyadi Iskolacsoport; a kolozsvári Sigismund Toduță Zeneművészeti Líceum és a nagyváradi Francisc Hubic Művészeti Iskola; a székelyudvarhelyi Eötvös József Szakközépiskola; a kolozsvári Hallásszerűlték 2. számú Intézete; a balánbányai 1. számú Általános Iskola, a Csíkszentdomokosi Általános Iskola, a Csíkszenttamási Általános Iskola, a dési 1. számú Általános Iskola, a Györgyfalvi Általános Iskola, a Homoródszentpáli Általános Iskola, a Keresztvári Általános Iskola, a nagyváradi George Coșbuc és Nicolae Bălcescu általános iskolák, a sepsiszentgyörgyi Várad József Általános Iskola, a szamosújvári 2. számú Általános Iskola, a székelyudvarhelyi Móra Ferenc Általános Iskola valamint a Tordaszentlászlói Általános Iskola.

7 A bánffyahunyadi Gyerekklub és a nagyváradi Csillagocská Alapítvány szervezésében zajló néptáncoktatás.

8 Itt elsősorban az érintett személyek, táncoktatók munkásságának valamint a tevékenységüket tükröző eredmények (tánc csoportok előadásai, fesztiválok stb.) publikus (média)visszhangjaira gondolok.

1. A romániai közoktatás művészeti képzésre vonatkozó intézményes kerete

■ A jelenlegi – az amúgy 1990 óta folyamatosan változó – romániai közoktatásban választható (opcionális) tantárgyat – anélkül, hogy a tanrend megnevezné őket – heti 1 és 4 óra között lehet tartani (ezeknek száma változó: elemi osztályokban több, majd a felsőbb tagozatoknál (ahogyan nő az óraszám, egyre kevesebb). Tanításon kívüli iskolai művészeti csoportot pedig a Román Kormány 51/2009-es Határozata alapján lehet hivatalosan működtetni⁹. Ugyanakkor mindkét oktatási formának a megszervezését az iskolák vezetőségére bízta¹⁰.

A művészeti képzés a romániai közoktatásban két alapvető rendszerben működik. Az egyiket a művészeti szakiskolák – zeneiskolák, képzőművészeti iskolák és táncművészeti (gyakorlatilag balett-) iskolák –, a másikat az ún. „délutáni” művészeti iskolák alkotják, azaz olyan tanintézmények, ahol csak művészeti oktatással foglalkoznak (1-8. osztály számára), tehát diákjaik rendszeren különböző iskolák tanulói, s csak a művészeti szakórákat tartja számukra az ilyen típusú intézmény. (Megjegyzendő, hogy a romániai közoktatás művészeti képzésre vonatkozó intézményes keretének részét képezik a különböző

9 A Román Kormány 51/2009-es Határozata: **Art.11.** – (1) Pentru constituirea și pregătirea **formațiilor sportive și/sau artistice** ale școlilor, participante la competițiile interșcolare se alocă, în afara orarului zilnic, în funcție de resursele materiale și umane ale unității de învățământ, un număr de câte 2 ore pe săptămână, pentru o formație sportivă și/sau artistică. Aceste ore intră în norma didactică de predare a profesorului și se înregistrează în condică. [...] (3) Numărul **ansamblurilor sportive, al formațiilor sportive și/sau artistice** ale școlii, precum și criteriile de constituire a acestora se aprobă de către Consiliul de Administrație al unității de învățământ, la propunerea catedrelor de specialitate. A szerző fordításában: 11. cikkely – (1) Az iskolaközi versenyeken részt vevő iskolai **sportcsapatok és/vagy művészeti csoportok** létrehozására és felkészítésére – az adott tanintézmény anyagi és humán erőforrásaitól függően – a napi órarenden kívül heti 2-2 órát irányoznak elő egy-egy sport és/vagy művészeti csoport számára. Ezek az órák hozzátartoznak a tanár oktatási normájához és jegyzik a naplóban. [...] (3) Egy adott iskola **sportegyesületeinek, sportcsapatainak és/vagy művészeti csoportjainak** számát, valamint alapításuk kritériumait az adott tanintézmény igazgatótanácsának jóváhagyása dönti el, a szaktanárok javaslatai alapján.

10 A Román Kormány 3638/2001-es, az iskolák hatáskörébe tartozó I-VIII. osztályokra vonatkozó tantervek rendjét előíró Határozata: **Art.5. Regimul Curriculumului la decizia școlii la clasele I – a VIII-a.** La nivelul învățământului obligatoriu, Planul-cadru cuprinde o zonă comună pentru toți elevii - **trunchiul comun**, reprezentată de numărul minim de ore prevăzut în planul-cadru pentru fiecare disciplină. În orele de trunchi comun se va parcurge programa școlară, exclusiv elementele notate cu asterisc (*). Orele prevăzute în planul-cadru la fiecare disciplină peste numărul minim (dacă există), pot fi alocate în schema orară pentru **extindere** sau **aprofundare**. Împreună cu orele **opționale**, acestea reprezintă **Curriculumul la decizia școlii**. În cazul în care la un obiect de studiu se optează pentru **ore de extindere**, atunci programa școlară se parcurge în integralitatea ei, acoperind inclusiv elementele marcate prin asterisc (*). **Orele de aprofundare** sunt propuse în afara școlii pentru acei elevi / grupuri de elevi care în anii școlari anteriori nu au reușit să dobândească achizițiile minime prevăzute de programa școlară și care, ca urmare, necesită recuperare. În cazul opțiunii pentru aprofundare, se vor afecta una sau mai multe ore din plaja orară a disciplinei pentru parcurgerea programei de trunchi comun. Pentru acoperirea numărului de ore pe săptămână prevăzut prin Planul-cadru, în oferta școlii vor fi incluse **ore de opțional, ore de extindere** sau, după caz, **ore de aprofundare**. Schemele orare ale claselor vor cuprinde în mod obligatoriu cel puțin **o oră de opțional, stabilită în urma procesului de consultare. Opționalul, extinderea, aprofundarea** au aceeași semnificație atât la învățământul primar cât și la învățământul gimnazial, cu mențiunea că la acele discipline care nu au plajă orară nu se pot alocă ore pentru aprofundare sau extindere. A szerző fordításában: 5. cikkely. **Az iskolák hatáskörébe tartozó tantervek rendje I-VIII. osztály számára.** A kötelező közoktatás szintjén a kerettanterv tartalmaz egy, minden diák számára érvényes közös csomagot – ez a **közös alaptanterv**, amely tartalmazza minimális óraszámban a kerettanterv valamennyi tantárgyát. A közös alaptanterv órái keretében az iskolai tanterv kerül átvételre, a csillaggal jelölt (*) tételek kivételével. A kerettantervben minden diszciplína számára meghatározott, a minimálisan előírt órák száma feletti (amennyiben létezik) órák az adott órarend keretén belül átirányíthatók bizonyos ismereteket **bővítő** vagy **tudáselmélyítő** célzattal. Ezek, a **választható** órákkal közösen alkotják **az iskolák hatáskörébe tartozó tantervek rendjét**. Ha egy tantárgy esetében az órabővítés mellett döntenek, akkor az iskolai tantervet teljes egészében átveszik, beleértve a csillaggal jelölt (*) tételeket is. Az iskolák a tudáselmélyítő órákat azon diákok / **diákcsoportok** számára javasolják, akiknek az **előző tanévekben** nem sikerült elsajátítaniuk az iskolai tanterv minimális követelményeit, és ezért hiánypótlásra van szükségük. Az elmélyítést célzó választás esetében egy vagy több órát kell szentelni az érintett diszciplína óraszámából, a közös alaptantervben foglaltak átvétele érdekében. A kerettantervben meghatározott heti óraszám fedezése érdekében az iskolai kínálat **választható, bővítő** vagy bizonyos esetekben **tudáselmélyítő** órákat kell, hogy tartalmazzon. Az osztályok órarendjei kötelező módon kell tartalmazzanak legalább egy, előzetes konzultáció során meghatározott választható órát. A **választhatóság, a bővítés és a tudáselmélyítés** egyforma jelentőséggel bírnak mind az elemi, mind a középiskolai oktatásban, azzal a megjegyzéssel, hogy azoknál a diszciplínáknál, amelyek nem rendelkeznek meghatározott órászámmal, nem engedélyezhető a tudáselmélyítő vagy bővítő órák tartása.

Népművészeti Iskolák is¹¹, mivel ezek tanrendjét is az Oktatási Minisztérium állítja össze, illetve akkreditálja!) A táncművészeti képzés helyzetéről sokatmondó a román közoktatási rendszer művészképzésre vonatkozó tanrendje is, ugyanis művészeti oktatás alatt a szakárca által kiadott tanrendek csak a zene-művészetet és képzőművészetet (nagyobb osztályokban vizuális művészetet) érti, a tánc (táncművészeti tantárgyak) kizárólag a táncszakiskolák (balettiskolák) tanredjében szerepel (lásd: filiera vocaționala – profil artistic specializarea coregrafie, azaz választott művészeti vonal, táncművész szakirány).

2. Az oktatók szakmai felkészültségéről

■ A válaszadók közül **csak egy személy rendelkezik szakképesítéssel**¹², a **többiek szakképzetlen táncpedagógusok**. Viszont többségük (két személy kivételével) részt vett különböző – elsősorban a Romániai Magyar Néptánc Egyesület által szervezett¹³– táncoktatói tanfolyamon¹⁴. Ugyanakkor **valamennyi oktató táncolt** vagy aktívan táncol (általában műkedvelő, de néhány esetben hivatásos) néptáncegyüttesben, nagy részük tulajdonképpen ezekben az együttesekben tanult meg táncolni. Korosztály szempontjából megállapítható, hogy beszélhetünk egy „régimotoros” tánccházás, azaz a hagyományos néptáncműveléssel még 1990 előtt ismerkedő, valamint egy fiatalabb, már kizárólag néptáncegyüttesekben és az említett táncképző kurzusokon kinevelődött oktatónemzedékről. Az előbbi csoport átlag 15, az utóbbi átlag 5 éve tanít. Valamennyi válaszadó **csak néptáncot oktat**, ami egyrészt táncos szocializációjukból kifolyólag természetes, másrészt – néhányuk kivételével¹⁵ – más táncművészeti műfajt vagy technikákat nem is ismernek.

Egyrészt az adott iskolákban hivatalosan, azaz bizonyos tanrend szerint, alkalmazott vagy óraadó tanerőként oktat választható tantárgyként („Egy művészeti iskolában tanítok alkalmazott szakpedagógusként.”; „A néptáncórák választott tantárgyként vannak feltüntetve a tantervben és osztályozni kell.”) vagy más opcionális tantárgy keretében („Hivatalosan tanítom a népi kultúra óra keretében, egy hozzávetőleges tanrend szerint.”) oktat néptáncot, de egyelőre inkább jellemző a „megegyezés” szerinti néptáncoktatás („Megegyezés alapján tanítok”; „Ezen kívül megegyezés szerint is tanítok.”; „Órákon kívüli tevékenységként tanítom a néptáncot.” stb.).

A válaszadások alapján megállapítható, hogy a **romániai magyar iskolai néptáncoktatás hangsúlyosan a kisiskolások és középiskolások korosztályát érinti, s kevésbé a felsőtagozatos gimnazistákat**. A szóban forgó oktatók közül egy kizárólag óvodában tanít, s rajta kívül még hárman jelezték, hogy tanítanak óvodásokat is. Az említett személyen kívül valamennyien oktatnak elemi és középiskolai osztályokban (ketten csak elemi osztályokban), felsőtagozatos diákoknak pedig csak ötön tartanak

11 A megegyezés ('Școala Populară de Arte') nem a hagyományos népi kultúrára, hanem az iskolák széleskörű közösségi jellegére vonatkozik.

12 A budapesti Magyar Táncművészeti Főiskola táncpedagógus szakának néptánc szakirányán diplomázott.

13 A Romániai Magyar Néptánc Egyesület 2005-ben szervezett először, három helyszínen (Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy és Szamosújvár) egy középfokú néptáncoktató tanfolyamot. Mivel az említett tanfolyam kiértékelésének eredménye azt mutatta, hogy Erdélyben a néptáncoktatással foglalkozó vagy foglalkozni akaró pedagógusok tánc tudása nagyon kezdő szinten van, 2006-tól ezt a tanfolyamot alapfokú szinten szervezik. Így sikerült 2006-2007-ben hat helyszínen (Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Szamosújvár és Székelykeresztúr), 2008-2009-ben két helyszínen (Nagyvárad és Sepsiszentgyörgy), 2009-2010-ben pedig három helyszínen (Nagyvárad, Sarmaság és Székelyudvarhely) alapfokú néptáncoktató tanfolyamokat, 2007-ben pedig szintén három helyszínen (Kolozsvár, Nagyvárad és Székelyudvarhely) egy amatőr együttesvezetői tanfolyamot szervezni. Valamennyi képzésforma – a tagadhatatlan hasznosságuk ellenére – anyagi valamint akkreditációs problémák miatt akadozik. Szintén képzéspótlandó szándékkal a Néptánc Egyesület 2007-ben elindította Sepsiszentgyörgyön a koreográfusképző tanfolyamprogramját, amelyeket ez idáig hat alkalommal sikerült megszervezni.

14 Említették még a kolozsvári Zurboló Táncegyüttes által két alkalommal, 1997-ben és 2004-ben szervezett torokói Erdélyi Néptáncoktató Tábort, a Kallós Zoltán Alapítvány által 1999 óta folyamatosan, az utóbbi években a budapesti Hagyományok Házával közösen szervezett játszóházvezetői tanfolyamot és néhányan részt vettek különböző magyarországi (például az Állami Népi Együttes, a Magyar Művelődési Intézet vagy a Hagyományok Háza által szervezett) részképzésekben. Csak egy válaszadó vett részt egy jászvásári román táncoktatói kurzuson.

15 Néhányan tanultak társastáncot is, kettőjüknek pedig (az egyikük hivatásos táncos, a másikuk szakképzett táncpedagógus) volt lehetőségük elsajátítani klasszikus műtánc és kortárs tánctechnikákat is.

néptánc órákat. Ugyanakkor érdekes – és valószínűleg ez összefügg a „megegyezés” szerinti oktatással, hiszen hivatalosan egy adott tantárgy oktatása egy szaktanár munkája szokott lenni –, hogy szinte fele-fele arányban tanítanak egyedül és/vagy párban (azt csak néhány esetben pontosították, hogy ki a „pár”, aki viszont megnevezte az vagy a táncoló házastársára, vagy a néptáncgyűttesbeli kollegájára utalt). Szintén jellemző, hogy (négy oktató kivételével) iskolán kívüli formában (például táncsoport, táncház, nyári táncbör stb.) is oktatnak néptáncot.

3. Az adott iskolákban zajló néptáncoktatásról

■ A válaszadókat foglalkoztató tanintézmények egyrészében már a kilencvenes évek első felétől kisebb-nagyobb megszakításokkal zajlik néptáncoktatás, szélesebb körben azonban csak az utóbbi években kezdett elterjedni. **Az oktatási folyamat jellemzője a tanórákon kívüli tevékenység**, csupán öt esetben tanítanak – választható tantárgyként – a hivatalos tanrend szerint. (Az öt eseten belül is egy testnevelési/tornaóra helyett, egy pedig a „népi kultúra” óra¹⁶ keretében történik.) **Az iskolai néptáncórák átlagos száma a heti egy alkalom** (néhány helyen jelezték a heti két órát), s azért inkább „alkalom” mivel a tanórákon kívüli tevékenység nem egyenértékű egy tanórányi idővel, ezért általában két órát tart egy ilyen néptáncóra.

A romániai magyar iskolákban zajló néptáncoktatást az adott tanintézmények vezető testületei, a tantestület tagjai és/vagy maguk a szülők igénylik. Mivel nem létezik egy, a magyar néptáncoktatásra vonatkozó országos átfogó program, tanrend, **kizárólag helyi kezdeményezésekkel számolhatunk**. És talán ezért sincs ezekben az iskolákban folytonossága a néptáncoktatásnak: a válaszadók közül csak hárman neveztek meg olyan oktatókat, akik előttük az adott iskolában tanítottak. A helyi, sőt esetenként egyedi kezdeményezéseket és megegyezéseket támasztja alá az a tény is, hogy a szóban forgó tanintézményekben a válaszadó táncoktatókon kívül más táncoktató nincs, hacsak a kisegítőként említett „párként” megjelölt házastársat vagy néptáncgyűttesbeli kollegát nem számítjuk annak.

A néptáncoktatást támogató tanintézmények szinte általános elvárása – mintegy az oktatási folyamat eredményeként – a gyerekek színpadi szerepeltetése. Megállapítható, hogy azokban az iskolákban, ahol néptáncoktatás folyik, ott vagy néptáncsoport is alakul (amelynek vezetője általában maga a néptáncoktató), vagy magának az oktatott osztálynak készül különböző iskolai ünnepekre (például évzáróra, iskolanapra, karácsonyi előadásra stb.) műsor, koreográfia¹⁷. Különböző módon kiemelten fontos a színpadi szerepeltetés, mivel – s ezt a jelen felmérés is kimutatta – a romániai magyar közoktatási rendszerben a néptáncoktatás mellett az egyetlen hangsúlyosan megjelenő más táncművészeti műfaj a „modern tánc” (társastánc, sporttánc stb.)¹⁸, amelyek azonban kevésbé hordozzák a nemzeti kisebbségi létből fakadóan a néptáncban felértékelődő sajátos etnikus kultúra jegyeit

A romániai magyar iskolai néptáncoktatás esetlegességét a technikai feltételek hiányosságai is mutatják. „Nincsenek feltételeink, csak amit mi teremtünk” – jellemezte igen képletesen a helyzetet az egyik pedagógus. Általános gyakorlat – az adekvát táncsterem hiányában –, hogy a néptáncórákat az osztályteremben tartják, néhány esetben a tornateremben, vagy az adott településen a néptáncoktatást támogató civilszervezet székhelyén (például Szamosújváron: „A néptáncoktatás a Tékában zajlik, mert az iskolában nem adott semmiféle technikai feltétel”). A táncoktatáshoz oly szükséges hangtechnikát sem biztosítja minden esetben az iskola („a hangtechnikát magam viszem” vagy „sehol nincs hangfelszerelés, mindenüvé a sajátomat cipelem”), a néhány pozitív példa ellenére („az iskola minden gépezete a rendelkezésemre áll: vetítő, zenelejátszó stb.”). Itt is a már említett „támogató” civilszervezetek székházai vannak előnyben (például a nagyváradi Csillagocska Alapítványnál: „külön terem, hangtechnika és zenekar adott”).

16 Szintén választható tantárgy.

17 Gyakori eset, hogy az iskolai néptáncoktatás hatására egy-egy diák néptáncgyűttesben kezd el táncolni, vagy pontosan fordítva: néptáncgyűttes tagjaként ezt az opcionális tantárgyat választja.

18 Klasszikus balettórát a felmérésben csak két tanintézményben jelezték, ezek közül az egyik a nagyváradi Francisc Hubic Művészeti Iskola.

Az oktatók szakképzetlensége, a helyi kezdeményezés kizárólagossága és az oktatási folyamat esetlegessége ellenére, valamint az érintettek erdélyi néptáncos (tánc ház, néptáncgyűttesek) szocializációja révén valamennyien **igen erőteljes néptáncpedagógusi elhivatottsággal rendelkeznek**. Belátják saját szakmai és a közoktatási rendszerünk hiányosságait („Sajnos a romániai iskolákra nem jellemző, hogy választott tantárgyként éljenek a lehetőséggel és néptáncot oktassanak. Nem csak a néptáncoktatás kevés és hiányos, hanem az oktatók is kevesen vannak, és nincs meg a megfelelő szakmai tudásuk az oktatáshoz.”; „Szervezettebb keretek közé kell terelni, és biztosítani a szakképzett tanerőt hozzá”), átérzik a feladatot, egyúttal a gyerekek (és szülők) igényeit („Célom, hogy a táncolás meg a játékok örömét mutassam meg a nézőknek és hogy a tanítványaim ne csak egy betanult táncsorral legyenek gazdagabbak, hanem (az elsajátított tánctechnika mellett) egy olyan használható táncudásra tegyenek szert, ami alapján adott esetben továbbfejleszthetik magukat, vagy még jobb esetben újabb közösségeket tudnak létrehozni/tanítani.”; „Nagyon fontosnak tartom, hogy a diák az évek során ne unja meg a táncot.”; „Fontos, mert a gyerekek ritmusérzéke és mozgása fejlődik.”; „Igénylik a gyermekek, szülők, tanerő. Ki mit lát benne, kit mi motivál. A gyerekek nagyrésze várja és kedveli a néptáncórákat, a szülőknek tetszik ha „szerepelni” látja csemetéjét egy-egy évzáró alkalmával és a sulis vezetőségének is egy plusz, amivel változatosabbá és vonzóbbá teheti a saját iskoláját. Számomra pedig egy ideális „munka”, mert nagyon szeretem.”), ugyanakkor többen közülük ideológiai kérdésként (hivatásként) is láttatják munkásságukat („Minden magyar gyermeket tanítani kellene néptáncra ovitól negyedik osztályig.”; „nagyon fontosnak tartom elsősorban, hogy a mai fiatalok/gyermekek megismerkedhessenek egy más életérzéssel, gondolkodásmóddal, életirissal”; „a gyerekek lehetőséget kapnak arra, hogy jobb irányba terelődjenek, lesz tartásuk, értékelné fogják a hagyományt”).

4. Az oktatott néptánc, mint „tantárgy”

■ Minden oktatási folyamat egyik leglényegesebb részét maga a „tananyag” alkotja. A kérdőívek feldolgozása alapján megállapítható, hogy – néhány esettől eltekintve¹⁹ – **a romániai magyar iskolai néptáncoktatás nem előre megírt, megszerkesztett tanterv alapján zajlik**, és ez a tényállás megerősíti az oktatás esetlegességét. Természetesen az adott pedagógusok munkásságában fellelhető a tudatosság, az tanórák előre való megtervezése, de ezek skálája igen széles: az éves tervtől („Egész tanévre meghatározott tanterv szerint.”) a tudatosan megszerkesztett tanórákon keresztül („Megszerkesztett, kigondolt tanórák.”; „Tudom mit akarok tanítani az órán.”) az adott helyzethez – például korosztály, tudásszint stb. – való igazodáson át („Tanterv szerint, de nem lehet követni a tantervet főleg a kicsiknél. A fontos a részcélok teljesítése, az megközelítési útvonal változik. Kisgyerekeknél nem lehet előre kikalkulálni.”; „A különböző vidékek táncainak tanításakor az oktatott anyag felépítése terv szerint valósul meg, de az oktatás tempója mindig csoportfüggő.”; „... egy alapvető koncepció minden esetben létezik, vagyis az oktatott anyag mindig összhangban van a tanulók nemi és életkori sajátosságaival.”) el egészen a „mikor mi jön összeig” („Nincs tantervem. Elég sok mindentől függ az az napi tevékenység.”) tart. Az előre tervezésnek, vagyis a szerkesztett tantervek és éves programok összeállításának két alapvető forrását nevezték meg: a magyarországi mintát valamint azon táncoktató kurzusokat, amelyek résztvevői voltak („A magyarországi mintát áttanulmányoztam, de a tantervet a saját belátásom szerint, sokévi tapasztalat alapján állítom össze.”; „A minta a magyarországi művészeti iskolákban alkalmazott tanterv, de az a helyi körülményekhez van igazítva, úgy tananyag, mint óraszerkezet tekintetében.”; „Azon táncoktató tanfolyamok alapján állították össze a tantervet, amelyeken résztvevők voltak.”).

A néptáncórák időtartama, ezek időbeosztása is helyzet-, korosztály- és oktatófüggő. Az időtartam általában igazodik az adott iskolai órarendhez (45-60 perc között), bizonyos esetekben hosszabb – főleg amikor tanórákon kívüli tevékenységként zajlik vagy amikor összevonnak két tanórát. Szinte általános a bemelegítő alkalmazása (benne ritmusgyakorlatok, motívumgyakorlások – „Kilencven perc, bemelegítő,

19 Például az egyetlen szakképzett oktató magyarországi minta alapján előre megtervezett éves szakmai program alapján tanít a nagyváradi Francisc Hubic Művészeti Iskolában. Rajta kívül még öten jelezték, hogy „saját tapasztalat után” szerkesztett tanterv alapján tanítanak.

ritmusgyakorlatok, motívumfűzések, ezeknek szabad táncban való alkalmazása, esetleg koreográfia gyakorlás, esetenként videó, DVD anyag tanulmányozása.) és szintén általános az óvodákban és elemi osztályokban folyó oktatásban a népi játékok alkalmazása („Általában ráhangolódásként népi, inkább ritmikus játékokkal kezdek, majd tánc motívumok és fűzések következnek. Óra vége felé ének tanulás vagy ismétlés, ha marad idő egy-két játékkal levezetem.”). Sokan tanítanak (amolyan levezetésként) népdalokat, és van, aki a hagyományos népi táncművelés tágabb közegét (például népszokások, népviseletek, népi hangszerek stb.) is megismerteti diákjaival („Van mozgás és hangbemelegítő játék, ritmusgyakorlat, népdaloktatás, persze táncoktatás, népi gyermekjátékok; viseletekről, népi hangszerekről, népi mesterségéről, tájegységekről való tanítás (persze nem mindegyik egy órán belül, hanem felosztva.)”)²⁰.

Az oktatási anyagként kiválasztott táncanyag – erdélyi sajátosságként – igencsak régiófüggő: általános (főleg a vidéki iskolákban) a helyi táncdialketusra való alapozás („Mindenképpen helybeli anyagot (ahol van, akár archív felvételtől is) vagy az adott vidékhez közel esőt.”)²¹, ugyanakkor alkalmazzák a magyarországi (nép)táncpedagógia oktatási elveit és módszereit alapvetően meghatározó korosztályok szerinti fokozatosság elvét, de szinte kizárólag erdélyi táncanyagok mentén („Óvodásoknak és első osztályosoknak elsősorban népi játékok, énekek, mondókák, ritkább esetben táncos motívumok.”; „Kezdetben mindenhol egyszerűbb (pl. moldvai) táncokkal kezdtem az oktatást.”; „Elsősorban erdélyi táncokat. Kicsiknek nagyon sok játék, majd a saját tájegység táncait, amennyiben ez adott. A nagyobb tánctechnikát igénylő táncok nyilván később következnek.”), de mindez elsősorban az oktató táncművelésétől függ („Igyekeztem a hozzuk legközelebb álló és az én tudásomat nem meghaladó táncanyagot kiválasztani. Udvarhelyszéki táncot tanítok.”). A népi gyerekjátékok időtartama egy-egy táncórán belül változó, az óvodákban alkalmazott kétharmados arány idővel, az egyre nagyobb nemzedékeknél fokozatosan csökken („Óvodában a tanítás 2/3-a népi játék és ez az arány nagyobb gyermekeknél csökken, majd 6-7 osztályos korosztállyal már csak ritkán játszunk.”; „1-4 osztályban csak gyermekjátékok, nagyobb korosztálynál hangulatkeltésnek nagyon jó módszer.”; „Korosztályonként változik. A kicsiknél nagyon sok játék, nagyobb korosztálynál kevesebb a játék, de ott is jelen van.”).

A minőségi néptáncoktatás elengedhetetlen kelléke a minőségi (és eleve oktatáshoz szerkesztett) tánczenei kíséret biztosítása. Általános gyakorlat a „beszerzett” hangzó anyag használata („Beszerzett felvételekről folyik az oktatás.”), amelyek terjesztése főleg informális hálózatokon történik²². A tánczenei kíséret, a felvételek minősége szempontjából eléggé nagy eltérések tapasztalhatók a válaszadó pedagógusok között: van, akinek lehetősége van akár a zenekari kíséretre is („Minden előadás élőzenei kíséretre történik, és előtte a próbák is, ezen kívül előre gyártott zenei anyagokat használunk.”)²³, van, aki néptáncoktatáshoz szerkesztett zenei anyagokat tud használni („Oktatásra gyártott zenére folyik a tanítás.” vagy „Oktatáshoz felvételtől szól a zene, a művészeti iskolában általában a magyarországi kereskedelemben kapható kiadott oktatózenét használom, a sárréti anyaghoz, ilyen nem lévén, a hangzóanyagot a Nagyvárad Táncgyűttes zenekara készítette számomra.”), s van, aki az önmaga által összevágott zenei anyagokat használja („Sokszor a zenészekkel felvetetem az anyagot amire táncolunk (tempó és zenei sorrend miatt), máskor „összevágom” a megfelelőnek talált anyagot.”).

A romániai magyar iskolai néptáncoktatás – a felsorolt esetlegességek és hiányosságok ellenére – elméleti szinten viszonylag kielégítőnek mondható: a válaszadó pedagógusok közül csak négyen nem tudtak a magyar néptáncoktatás és táncpedagógia szakirodalmából műveket megemlíteni (a többiek viszont átlag öt-tíz címet soroltak),²⁴ illetve csak ketten nem hallgattak, nézetnek archivált felvételeket, gyűjtéseket a gyerekekkel, diákokkal.

20 A felmérésben használt kérdőív részletesen rákérdezett a táncoktatók konkrét gyakorlati tudására is, felkérvén őket, hogy röviden ismertessék, mit értenek például a bemelegítő, ritmusgyakorlat, külön énektanulás, tánctechnikai ismeretek tevékenységek alatt, s a felsorolt tevékenységek közül melyeket alkalmazzák. A válaszok alapján kijelenthető, hogy a felsorolt fogalmakkal szinte valamennyien tisztában vannak, s legtöbbször használják is ezeket a tevékenységeket. (Az más kérdés, hogy milyen szinten – ennek megállapítására egy kitöltött kérdőív értékelése nem elegendő.)

21 Így például Balánbányán, Csíkszentdomokoson és Csíkszenttamason: „Igen, elsősorban felcsíkit, aztán megjelennek a moldvai ritmusok és gyimesből a héjszák, kettősök, aprók, majd távolabbi vidékek táncai is következhetnek.”; Nagynyeden: „Magyarlapádi táncokkal kezdünk, mert az a környék tánca.” vagy Bánffygyönyadon: „A kicsikkel kalotaszegi táncokat tanulunk...” stb.

22 A „beszerzés” a jelenlegi technikai körülmények között (s itt elsősorban az internethálózatra gondolok) senkinek sem okoz különösebb gondot. Vagy publikált (és vásárolt), vagy letöltött („lopott” és másolt) hangzóanyagokat használnak.

23 Sokkal gyakoribb az előadásokra, nagyobb alkalmakra fogadott zenekar jelenléte („élőzenei kíséretre nagyon ritkán, előadásokra készülve van lehetőség”).

24 Itt valószínűsíthető a végzett képzések hatása.

5. Összegzés

■ A röviden felvázolt „sikertelen”, viszont adataiban iránytmutató kutatás eredményei azt mutatják, hogy a romániai magyar iskolai néptáncoktatás jelenleg esetleges, helyzetfüggő és – az intézményesült szakoktatás hiányában – egyelőre szinte teljes mértékben a műkedvelő hagyományörzés szférájához tartozik. Ezért a romániai magyar közoktatási rendszer elsőrendű vonatkozó feladata az **anyanyelvű táncművészeti oktatás megszervezése**, amihez elsősorban egy korszerű és minőségi táncművészeti oktatóprogram tervezetének kidolgozása szükségeltetik. De mielőtt egy ilyen jellegű javaslatot megfogalmaznánk, több szempontból is tanulságos a magyarországi iskolai néptáncoktatás intézményesülésének folyamatát áttekinteni, a hasonló párhuzamokat felfedezni.

Kitekintő – röviden a magyarországi iskolai néptáncoktatás helyzetéről

„A néptánc oktatása a hazai táncpedagógiában, annak szakmai tartalma és intézményes formája közel 50 éves múltra tekint vissza.” – írja Zórándi Mária, majd így folytatja: „Ebben elsődlegesen nagy szerepe volt a Művelődési Intézetnek majd későbbi nevén Népművelési Intézetnek, ahol több évtizeden keresztül rendszeresen működtek a különböző kategóriájú táncoktató tanfolyamok, melyek elsősorban az amatőr mozgalom vezetőinek és táncosainak biztosítottak folyamatos továbbképzéseket. Ezek a tanfolyamok abban az időben nemcsak tökéletesen kielégítették a szakma elvárásait, de nagyban elő is segítették az ifjabb generációk fokozatos szemléletváltását, az úgynevezett autentikus táncok iránti érdeklődést valamint ezek tanításával kapcsolatos módszertani kérdések felvetését²⁵”. Azaz a magyarországi néptáncoktatás intézményesülése eleve a Martin György nevével fémjelzett, világszerte elismert 20. századi néptáncoktatás eredményeire és útmutatásaira alapozódott, ugyanakkor az „autentikus táncok” oktatását felerősítette az 1972-ben induló magyarországi revival jellegű városi táncházak hatása is²⁶.

A műkedvelőknek szóló képzésekkel párhuzamosan több évtizedes Magyarországon a hivatásos néptáncoktatás is: a Magyar Táncművészeti Főiskola jelenlegi Néptánc és Színházi tánc tanszéke 1971-ben középfokú néptánc tagozatként indult, az akkor még Állami Balett Intézet keretében, s 1998-ban főiskolai rangot kapott. Ugyancsak ezen a főiskolán 1955 óta zajlik négy évente induló táncpedagógus képzés, többek között néptánc szakirányon. Ezekben a képzésekben is kimutatható a már említett néptáncoktatás hatása: „Az eredeti néptáncok, táncrendek tájegységenként történő megismerése az 1980-as évektől kezdődően a hazai néptánc szakirányú táncpedagógus képzést is megreformálta. Fokozatosan átalakult a metodika, elindult a kutatási eredmények módszertani oktatásba történő integrálása, melynek következtében az elméleti és gyakorlati képzés tartalma és minősége is hatalmas változásokon ment keresztül. A néptáncmozgalom elterjedése következtében az évtizedek óta működő és bevált tanfolyami rendszer mellett az 1980-as évek végére a Magyar Táncművészeti Főiskolán – egykori nevén Állami Balett Intézetben is annyira megnőtt a képzés iránti érdeklődés, hogy már csak kihelyezett képzések beindításával tudta kielégíteni az igényeket. A képzés iránti keresletet tovább növelte a Nemzeti Alaptanterv megszületése, melyben a tánc, mint a Művészetek műveltségi terület egyik választható ága, bekerült az alapoktatásba. Ennek következő, robbanásszerű igénynövekedésére az 1990-es évek elejére került sor, amikor is megnyílt a lehetőség a néptánc Alapfokú Művészetoktatásba történő beépülésére, mely intézményi forma olyan országos hálózattá fejlődött és olyan közkedveltté vált, hogy napjainkban több mint százezer fiatal számára biztosítja tanórai keretek között a néptánc hagyományainkkal való megismerkedést. Miközben a néptánc tanszak országosan közkedveltté vált és hatalmas bázist alakított ki az alapfokú művészeti nevelésben, a

25 Zórándi: 2010: 255.

26 Maga Martin György így vallott erről: „Az elől a társadalmi igény elől viszont, ami a hetvenes években bekövetkezett, nem lehetett elzárkózni. Az ember úgy érezte, hogy egy fiatal nemzedék alaposan meg akarja ismerni a néphagyomány értékeit és azt ki kellett szolgálni. [...] Ez a közvetlen kapcsolat tulajdonképpen a hetvenes években létrejött a tudományos kutatás és népművészeti mozgalom között, és szinte egyik napról a másikra lehet tapasztalni a kutatási eredmények visszaáramlását a gyakorlatba.” Szász: 2007: 151.

középfokú végzettséget adó iskolák száma is megnőtt, s közel 10 éve, hogy akkreditálásra került a felsőfokú képzettséget nyújtó néptáncművészek képzése is. Ezek a speciálisan magyar vívmányként említhető képzési formák Európában ma is egyedülállók és több országban igen nagy érdeklődésre tartanak számot.” – értékelői sikertörténetként a magyarországi intézményesült néptáncoktatást Zórándi Mária, aki jelenleg a Magyar Táncművészeti Főiskola rektora²⁷.

„Magyarországon az elmúlt ötven év során, a rend-szerváltás előtt és sok vonatkozásban napjainkban is, a táncművészet az iskolai művészeti nevelés egyik méltatlanul mellőzött területe. Hosszú évtizedeken át egyik ágazata sem szerepelt az általános iskolai nevelés törzsanyagában, tanítása esetleges módon, rendszerint tanórán kívül, öntevékeny, lelkes amatőr pedagógusok munkája révén valósult meg. A Nemzeti Alaptanterv első változata hozott némi változást, hiszen a hon- és népismeret az első közös követelményként fogalmazódott meg, és a tánc és a dráma tanítására – az iskola döntésétől függően – adódott némi lehetőség a helyi tantervben. A lehetőség azonban kevésbé vált széles körben valósággá, egyrészt a szakképzett pedagógusok hiánya miatt a hagyományos ismeret, a játék és a tánc területén...” – közelíti viszont kritikusan az intézményesülés folyamatát Kraiciné Szokoly Mária,²⁸ s az általa felvázolt kezdetek igencsak hasonlítanak a jelenlegi erdélyi helyzetre: „Az amatőr néptáncmozgalomnak felbecsülhetetlen jelentősége van – a táncos műhelymunkán, a táncszínházi előadások megvalósításán túl – az általános iskolákra kisugárzó utánpótlás-nevelés révén. Bár a pedagógusképző felsőoktatásban – a Magyar Táncművészeti Főiskolán kívül – nem intézményesült a táncszakos pedagógusok alap- és továbbképzése, mégis sok érdeklődő, öntevékeny, egykori táncos pedagógus tanított, tanít táncot országsszerte tanórán és tanórán kívül, közülük egyre többen kimagasló eredménnyel”²⁹. Vagy: „Az elmúlt évtizedekben a táncot tanító pedagógusok alap- és továbbképzése az állami felsőoktatásban megoldatlan volt, akkreditált táncszak egyetlen pedagógusképző felsőoktatási intézményben sem volt, csupán néhány tanító-, óvodapedagógus- és tanárképző főiskola folytatott fakultatív vagy alacsony óraszámú képzést az általánosan kötelező testneveléshez vagy a testnevelés, az ének-zene, illetve a közművelődés szakkollégiumi képzéshez kapcsolódva”³⁰. Igaz, csak a kezdetek hasonlóak, hiszen az 1990-es években a Nemzeti Alaptanterv részévé váló iskolai néptáncoktatás³¹ a hivatásos (nép)táncpedagógusképzés helyzetére is hatott: „A magyar néphagyományok oktatása iránti megnőtt társadalmi igényt, az iskolatípusok és az oktatási programok gazdagodását tapasztalva, több pedagógusképző intézmény indított gyermek-tánc tanítására képesítő szakirányú továbbképzési szakot”³² – mindezt persze a már működő Magyar Táncművészeti Főiskolán zajló táncpedagógusképzés mellett. Ezért az iskolai néptáncoktatás magyarországi kezdetének és erdélyi jelenének hasonlóságai nem változtatnak azon tényálláson, hogy ott jelenleg a néptáncoktatás a Nemzeti Alaptanterv része, s így, egy 2009-es adat alapján 338 néptánc tanszak működik magyar művészeti alapiskolákban, mintegy 120 000 gyermekkel³³, míg nálunk – mint ahogyan már többször említettem – szinte teljes mértékben a műkedvelő hagyományörzés szférájához tartozik.

27 Zórándi: 2010: 256–257.

28 Kraiciné: 2008: 46.

29 Im: 46. Kraiciné Szokoly Mária szintén hangsúlyozza a néptáncoktatás magyarországi intézményesülésének folyamatában a Művelődési Intézet szerepét: „A néptánc iskolai bevezetésében, a pedagógusok iskolarendszeren kívüli képzésében, támogatásában kiemelkedő szerepe van a Magyar Művelődési Intézet Néptáncosok Szakmai Háza mintegy két évtizedes munkájának. Ez a kis létszámú műhely az MTA Zenetudományi Intézet Néptáncutató Osztályának szakmai támogatásával, eredeti 1500 órányi hangzó, 2000 órányi videofelvétellel, leírt táncfolyamatokkal, viseletdiákkal, módszertani kiadványokkal (népze-nei füzetek, oktatási segédanyagok, koreográfiák, néptáncközlések mutatója, videoarchívum) látja el az egész magyar – határon inneni és túli – gyermek, ifjúsági és felnőtt néptáncoktatást és -mozgalmat. Ez az intézmény volt az első, amely a *Játék és tánc az óvodában* és a *Játék és tánc az iskolában* című, 1980-ban kidolgozott tanterveivel lehetővé tette a népi játék és tánc elméletileg és módszertanilag megalapozott iskolai tanítását.” Im: 46.

30 Im: 50.

31 A magyarországi táncpedagógia helyzetéről a bevezetendő Nemzeti Alaptanterv viszonylatában Tóthpál József irt összefoglaló tanulmányt *A magyar táncpedagógia helyzete. A nemzeti Alaptanterv megvalósításának feltételei* címmel. Lásd *Iskolakultúra* 8. szám, 1998: 29–40.

32 Im: 51. És Kraiciné Szokoly Mária felsorol néhány példát is: „Így elsőként 1995-ben az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar jogelődje, a Budapesti Tanítóképző Főiskola alapította meg a gyermektáncoktató tanító szakirányú továbbképzési szakot (szakindítási engedély száma: 13/1997. (II.18.) MKM rendelethez), ezt követte a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző főiskola tánc- és drámapedagógus szakja, illetve a szarvasi Körös Főiskola Brunsvik Teréz Óvóképző Intézetének óvodapedagógusok számára elkészített programja.” Im: 51.

33 Lásd Varga: 2009. Varga a Közoktatási Információs Rendszer 2009. 07. 12-i adataira hivatkozik.

Az erdélyi magyar táncművészet alapja: az anyanyelvű táncművészeti oktatás megszervezése³⁴

Alapvető követelmény tehát a szakoktatás bevezetése, alapfokon és főiskolán egyaránt. Az utóbbi években történt ugyan néhány kísérlet az anyanyelvű táncművészeti szakoktatás különböző fokozatú bevezetésére³⁵, csak hogy valamennyi próbálkozás eleve kudarcra ítéltetett, amíg nem teljesül a következő feltétel: olyan szakmailag adekvát, minőségi erdélyi magyar táncművészeti oktatást kell szervezni, amelyiket akkreditál a romániai oktatási rendszer. Hogy ez pontosan mit jelent? Hogy egy olyan oktatási program szükségeltetik, amelyik egyrészt a jelenleg hangsúlyosan néptáncos erdélyi táncművészeti helyzetre épül, másrészt kompatibilis a román táncművészeti képzéssel. És itt kezdődnek a problémák! **Mert egyáltalán lehetséges-e például a „néptáncot” tanítani?**

1. Lehet-e tantárgy a néptánc?

A jelenlegi, Magyarországon intézményesült, Erdélyben lassan teret hódító magyar (nép)táncpedagógia oktatási elveit és módszereit alapvetően meghatározza, hogy a néptáncot etnikumunk táncos anyanyelvének tekinti, ezért megpróbálja a néptánc természetes közegében való hagyományozódását mesterségesen újra- és újrateremtetni³⁶. Általánosan jellemző – mintának tekintve a tradicionális gyerektáncalkalmakat („aprók tánca”, gyerektáncházak stb.) –, hogy a táncos nevelést a népi gyerekjátékok és „egyszerűbb” táncok tanításával kezdik, erre épülnek később a nehezebb táncok (de vajon tradicionális közegben mi számított egyszerűnek, s mi bonyolultabbnak?), s a cél a teljes magyar nyelvterület tánc kultúrájának valamilyen szintű ismerete. Ugyanakkor arra törekednek, hogy a (nép)táncoló gyerekek és fiatalok számára nemcsak kizárólag néptáncot, hanem annak tágabb kulturális közegét (népdal, népzene, szokások, viselet stb.) is közvetítsék, így akár megteremtve az etnikus hagyományainkat tudatosan ápoló „néptáncos életformát”. Sőt, többen pont ezen tudás átadásának mikéntjében látják a jelenlegi magyar néptáncoktatás legfőbb hiányosságait³⁷. Ez, a sok esetben már komoly anyagtudást és szakmai felkészültséget igénylő szemlélet azonban – talán egy rosszul értelmezett kultúrafelfogás miatt – figyelmen kívül hagyja a néphagyomány funkcionálisitását. Mert, ha a néptáncot, mint folklór-műfajt, vagy a tradicionális táncalkalmakat kiemeljük környezetükből, akkor elvesznek eredeti funkciói, s ezeket a nem organikus, hanem merevített, mesterségesen felélesztett, intézményesen tanított változatokat már nem lehet élő hagyományként tálalni (különben eleve ellentmondást feltételez a folklór-nak, mint ellenkultúrának beemelése a hivatalos kultúra oktatási rendszerébe!). „Tehát mit kell akkor

34 Könczei: 2009: 15–17.

35 A legnagyobb, mondhatni az erdélyi magyar táncművészetben áttörést hozó eredmény a 2009 őszén a marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Színházművészeti Karán beinduló magyar tannyelvű mozgásművészeti szakirány.

36 Kraiciné Szokoly Mária szerint „A magyar néptánc ugyanúgy anyanyelv, mint a népmese; művészeti anyanyelv, mint a népdal vagy a tárgyi népművészet; ősi művészeti ág, amelyben a szöveg, a ritmus, a dallam, a mozdulat és a cselekmény együttesen jelenik meg.” Kraiciné: 2008: 47. Zórándi Mária pedig egyenesen a táncpedagógusképzés szemléletváltását látja abban, hogy „a korábban megszokott, jobbára koreográfiai szemléletű oktatás helyébe tehát az 1980-as évektől kezdődően elsősorban a táncnyelvek minél pontosabb megismerése került előtérbe. [...] ... kialakítottuk a magyar néptánc oktatásának egy olyan módszertani megközelítést, mely a mozgásanalitikus szemlélet jegyében bontja le az adott tánc mozgásvilágát, amit a szerkezeti elemzés során feltárt törvényszerűségek figyelembe vételével egyfajta újraalkotás követ.” Zórándi: 2010: 257.

37 Varga Sándort idézve: „Általános gyakorlat az, hogy az oktatók a néptáncot szinte kizárólag formai elemekre, mozdulat-sorokra és tánctechnikára koncentrálnak tanítják. Ennek során az intézményesített oktatás hazánkban leginkább elfogadott formájára, a frontális tanításra támaszkodnak. A közösségbe való belenövekedés szociális és kulturális folyamatára, a táncnak az emberi kommunikációban, önkifejezésben játszott szerepére kevés figyelmet fordítanak. Ezzel a problémával szoros összefügg az a tény, hogy a tudományos eredményeket kevés gyakorlati szakember ismeri pontosan és naprakészen, a kutatók pedig nem tartják fontosnak az eredményeik gyakorlati használatosságáról szóló diskurzust. E tekintetben a gyakorlat és az elmélet mára eltávolodott egymástól.” Varga: 2009. Vagy, ahogyan Lévai Péter írja: „A közoktatás illetve az alapfokú művészetoktatás szintjein megjelenő igények és azok „kiszolgálása” nem engedi felszínre kerülni a megértés, a strukturális újraalkotás, vagyis az archaikus tánc eredeti miértjét és mikéntjét.” Lévai: 2009: 26. Erdélyi vonatkozásban Fügedi János fogalmaz erős és érdekes gondolatot: „A feladat nyilván az, hogy miként lehet ezt a kultúrát megőrizni úgy, hogy az ne forduljon giccsbe, azaz úgy tartsa meg eredetiségét, hitelességét, hogy autentikus létfeltételei szükségszerűen szűnnek, avagy szűntek meg. A válasz egyszerű, a megoldás szinte lehetetlen: az erdélyi néptánc és népzene szellemét kell megőrizni.” Fügedi: 2009: 18.

továbbadnunk?” – teszi fel a kérdést Antal László is, aki a következőképpen foglalta össze a néptánc „tánc tárgyat”: „Egy megszűnt tradicionális társadalom alkotásait, az alkotókról (az adatközlők táncszeretetéről, táncos magatartásáról) szóló tudást, a tánc hagyomány születésének, teremtésének körülményeit, az átadás módját: ahogy Bartók fogalmazta; a hagyomány szellemét, az ebben a szellemben készült feldolgozásokat, műalkotásokat, koreográfiákat, születésük körülményeit, továbbá, az alkotóikról koreográfusokról nyújtott ismereteket stb. keresve, kihasználva mindezek pedagógiai, emberformáló, közösségteremtő lehetőségeit. Nézetem szerint tehát a néptánc névvel összefoglalt tantárgy, komplex tárgy, tanszak potenciális tananyag-tartalmát a hagyományos kultúra; a táncfolklór, a magyar folklór más ágazatainak (gyermekjáték kutatás, a népzene kutatás), a magyar és egyetemes tánc történet, a színpadi táncművészet, a mozdulatelemzés és kineztika felhalmozott eredményei jelentik. Fogalmazhatunk úgy is, hogy alapvető tartalmát a néptánc-hagyomány, a történeti hagyomány, valamint néptáncból sarjadó színpadi táncművészet hagyománya jelenti. De segítségül kell hívni a zenetudomány, az irodalomtudomány, a történelemtudomány, a művészettörténet tudásanyagát. Szüksége van a pedagógia, a neveléstudomány, a pszichológia, a szociálpszichológia, a szemantika, a kommunikációelmélet tapasztalati segítségére is. Fejlesztésének rendezőelvét pedig a folklórkutatás elemzési szempontjai (tartalmi-funkcionális, zenei, illetve formai vonások) jelenthetik³⁸.

De akkor lehet-e a néptáncot intézményesen tanítani? Lehet, de nem, mint „néptáncot”, hanem **mint egy, az etnikus és regionális kultúránk szempontjából fontos, a hagyományban már nem (vagy nem úgy) élő, 19. századi paraszti tánc kultúrát, mint a magyar táncművészet forráskincsét.** Igaz, hogy ez a felfogás egy, a ritmikai és technikai alapok elsajátítását kihangsúlyozó, és nem a „körítés” által meghatározott táncpedagógiát feltételez, amelynek feladata nem egy (általában hamis) „néptáncos életforma” álhagyományozódása, hanem egyszerűen képzett táncosok nevelése volna, magyarán **az iskolai néptáncoktatást az anyanyelvű (össz)táncművészeti képzés részeként szükséges meghatározni.**

2. A táncos anyanyelvről³⁹

És visszatérve a „táncos anyanyelv” kérdésére: nemcsak (nép)táncos berkekben, hanem a közéletben, alkalomadtán tudományos (hangsúlyosan tánc- és zenefolklorista) közegekben is gyakori a táncos anyanyelvre való hivatkozás, mintegy párhuzamba állítva ezt a „zenei anyanyelv”, sőt akár a nyelvi anyanyelv fogalmi kereteivel. Egyrészt sokan általa magyarázzák a táncos tradíció folytonosságát⁴⁰, másrészt még többen a „táncos anyanyelvre” való nevelésben látják a tudatos hagyományörzés célját és értelmét. De lehet-e egyáltalán anyanyelvi szinten táncolni? Lehet, ha a „táncos anyanyelvet” a beszélt anyanyelvhez hasonlóan a szocializáció során informálisan, imitáció útján sajátítjuk el. Ez történt az elmúlt évszázadok során: a néphagyományban élők folyamatosan anyanyelvi szinten ismerték és használták saját tánc-kultúrájukat, természetesen el- és befogadva az újító divathullámokat, mint – verbális analógiákkal élve – az idegen- és jövevény-, vagy akár kölcsönszavakat⁴¹. De lehet-e tudatosan, azaz „mesterségesen” (például a hagyomány felbomlása után) anyanyelvi szinten táncolni? Lehet, ha ezt az anyanyelvet már nem tekintjük a hagyományos tánc kultúra anyanyelvével egyenértékűnek. Mert amikor formálisan, intézményesített formában, az idegen nyelvtanulás módszereivel sajátítjuk el a tánc elemeit, motívumait, „tudjuk”, pontosabban tudatosítják velünk, hogy mi a „helyes” és mi a „hibás”, mi a törvényszerű és mi a deviáns, vagy amikor például nincs már „saját”, lokális tánc kultúránk, hanem célul tűzik a teljes kárpát-medencei tánc kincs ismeretét, Dunántúltól Moldváig, akkor tulajdonképpen már (legjobb esetben is) egy anyanyelvi szintű idegennyelvtudásról beszélhetünk, avagy Könczei Csilla szavaival summázva: „... az általunk beszélt/használt táncos anyanyelvet, illetve anyanyelveket többé nem azonosíthatjuk az autentikus néptáncokkal. A saját magunk által táncolt tánc így tudatosan választott nyelv lesz, de még pontosabban általunk kreált nyelv, amelyiknek a belső szabályszerűségeit egyáltalán nem kell tudatosítanunk, mivel saját magunkat táncoljuk⁴².”

38 Antal: 2002-2003: 17–18.

39 Könczei: 2006: 16–18.

40 Tényleg, ha már a hagyomány „apáról fiúra” száll, akkor miért nem beszélhetnénk „táncos anyanyelvről”?

41 Itt megjegyzem, hogy a jelen írásnak nem célja behatóan értekezni a táncról, mint nyelvi közegekről – például, hogy a nyelvi törvényszerűségeket mennyire lehet a tánc szabályrendszerére alkalmazni –, mindezen kérdésekről, s az anyanyelv problematikájáról lásd részletesen Könczei Csilla *Táncos anyanyelv?* című tanulmányát.

42 Könczei: 1995: 164.

Ézért hát minden (nép)táncost, legyen az tánc házas, műkedvelő, vagy akár hivatásos táncművész, egy „önmagát táncoló” tudatos táncosnak kell tekintenünk. Azaz ezek a (nép)táncosok különböző szinteken ismernek és használnak egy tudatosan elsajátított, (etnikus) hagyományainkhoz sok szállal kötődő, de mindennapi életünkől idegen táncnyelvet. (Az más kérdés, hogy néptáncosaink többsége – elsősorban a hivatalos úzus hatására – a mai napig arról van meggyőződve/meggyőzve, hogy ők voltaképpen a hagyományos népi tánc kultúrát „beszélik” anyanyelvi szinten.) De mi is ez az „anyanyelvként” közismert, etnikus kultúránk szempontjából kiemelt fontossággal bíró idegen nyelv? Hagyományőrök „tánc kincse”? Tánc házak, tánc mulatságok kommunikációs közege? Koreográfiák, tánc színházak forrásanyaga? És lehet-e egyáltalán a néptáncot formálisan, intézményesen tanítani, s ha lehet, akkor hogyan? És ez a tudatos táncolás hogyan érvényesül a további alkotó folyamatokban, mit és hogyan beszélnek a tánc előadások, a koreográfiák? Hiszen a végeredmény úgyis mindig egyedi, azaz önmagát táncoló... És hogy milyen táncnyelvet beszélnének/beszélnék ezek a képzett táncosok? Ez elsősorban a képzés minőségétől és tartalmától függ, mert másképp képzett, és így másképp táncol a tánc házas, a műkedvelő vagy a hivatásos táncművész, pedig egy „nyelvet” tanulnak/beszélnék. Mert más a szórakozásra, más a (nép)tánc előadásra, és főleg más a tánc színházra használatos táncnyelv. Sőt, ezeken a szinteken belül is összetett a kép, hogy csak az „autentikus” néptáncra épülő tánc színházi nyelv problematikáját említsük: vannak, akik a hagyományos néptánc motívumkincsére (és tánczenéjére) alapozva próbálnak történeteket elmondani (ez jellemző például erdélyi hivatásos együtteseinkre), s vannak, akik a „bartóki” utat járják, azaz a néptáncból ihletődve kialakítanak egy sajátos, kortárs táncnyelvet (lásd például a budapesti Közép-Európai Táncszínházat). (És természetesen találkozhatunk a kettő közötti hibrid, különböző tánc elemekből összekompilált kísérletekkel is, amelyek többsége azonban általában se táncesztétikailag, se táncstiliztikailag nem értékelhetőek, értelmezhetőek.) Végeredményben minden táncosban – szinttől függetlenül – tudatosulnia kellene, hogy egy adott (esetünkben a hagyományos néptáncból eredő) táncnyelv adekvát használata kizárólag a különböző mozgáskultúrák, művészetek mezsgyéjén lehetséges. Mert másképp a formálisan oktatott és művelt néptánc amolyan „fából vaskarika” marad...

3. A romániai magyar táncpedagógusképzés megszervezésének körülményeiről

Összegezve: a néptáncként közismert hagyományos történeti tánc kultúránkat a képzés, az oktatás szintjén ki kell hámozniunk a (főleg nemzeti) szimbolikus tartalmakkal terhelt szférából, és táncművészeti, mozgásművészeti tantárgyként kell kezelni. De lehetséges-e ilyen igények szerint a néptáncot akkreditált tantárgyként tanítani a mai Romániában? Nehezen, mivel a román (nép)táncművészeti oktatás, s eleve a néptáncra vonatkozó hivatalos koncepció szinte teljes mértékben inkompatibilis a magyar igényekkel. Gyakori élmény, hogy román kollegákkal ugyanarról a táncjelenségről beszélgetünk és mégsem: párhuzamos, olykor akár ellentétes fogalomrendszerben észleljük a dolgokat. Ahhoz, hogy megértsük ezt a helyzetet, szükségesnek tartom röviden összevetni megvizsgálni a magyar és román etnokoreológia, táncfolklór viszonyát, valamint a magyar és román színpadi (nép)táncművészet helyzetét.

A Martin György nevével fémjelzett 20. századi magyar néptánc kutatás a magyar néprajztudomány egyik legeredményesebb és világszerte elismert tudományága, amelyik a néptáncok elemzésében a magyar folklorisztikai és népzene kutató iskola eredményeit együttesen érvényesíti, s alapjában strukturalista és összehasonlító módszereket alkalmazva a magyar (és kelet-európai) tánc kincs történeti stílus rétegeinek és főbb dialektusainak átfogó körvonalazását eredményezte. Ezért is a magyar etnokoreológia egy adott tánc kultúra etnicitását a közösségi gyakorlathoz, a használathoz köti, és nem magához a tánc kincshez. A szintén strukturalista, hangsúlyosan morfológiai elemzési módszereket alkalmazó román táncfolklorisztika viszont a néptáncok etnikus jellegét egy-egy adott tánc kultúrában gyakran tényként kezeli, így például egy adott tánc vagy akár tánc típus elemzésénél a történetiség helyett a hangsúlyt a nemzeti karakterekre helyezik⁴³.

43 De a formai-műfaji kategóriák meghatározásán belül is eltérések tapasztalhatók: Martin György írja: „A két tánc kultúra összevetésénél abból indulunk ki, hogy a közép-kelet európai magyar tánc kultúra a jellegzetes újkor eleji szabad, individuális tánc műfajok hordozója. A román viszont közép-kelet európai és a balkáni tánc dialektus mezsgyéjén egyrészt középkori, másrészt pedig új kori tánc formák hordozója, amelyben az átmenet, a műfaj váltás esetei is rendkívül jelentős helyet foglalnak el. A fentiek értelmében a magyar lényegében egy történeti periódusnak, a román viszont két történelmi fázisnak

Ugyanez a sajátosság jellemzi a román néptáncoktatást valamint a színpadi néptáncművészetet. A román nemzeti alaptanterv a táncművészeti oktatásban négy tantárgyat különböztet meg, ezen belül a néptánc a következőképpen szerepel: Coreografie: Dans românesc. Dans de caracter, azaz Táncművészet: Román Tánc. Karaktertánc⁴⁴. A tanrend szerint a román tánc egyenlő a néptáncsal („természerszerűleg” a román néptáncsal), a karaktertánc alatt pedig az „európai népek stilizált néptáncait” értik (külön kiemelve például a lengyel mazurka, a magyar csárdás és az olasz tarantella lépéseit). Így az oktatás a tánclépések etnikus voltát emeli ki, ami nonszensz: egy adott tánc kultúrában a mozdulatelemek nem lehetnek etnikusak (mert például nem létezik magyar, román, német stb. páros forgás, csak páros forgás...). De talán nem is ez a legszembetűnőbb különbség a magyar és a román néptáncoktatás és néptáncművészet között, hanem az alkalmazott tánctechnika, táncstílus. Ugyanis míg a magyar néptáncoktatást és színpadi néptáncművészet tánctechnikáját az elmúlt évtizedekben többnyire a revival jellegű városi táncházak, kevésbé a kortárs táncművészetek igencsak megváltoztatták, azaz a hagyományos népi tánc kultúrára jellemző tánctechnika vált általánossá, addig a román színpadi néptáncművészet a mai napig őrzi a volt szocialista országokra jellemző stilizált, baletttechnikát alkalmazó néptáncolási módot, közismertebben a „mojszejev” stílust⁴⁵. És sajnos Romániában jelenleg ennek a virtuóz, látványos stilizált néptáncbalettnak egy sokkal kopottabb, gyakran giccsbeforduló változata él, hasonlóan a szintén stilizált színpadi népzeneléshez, s mindezt országos közízlésnek propagál jelenleg is számos médiacsatorna⁴⁶.

Jogos kérdés: ilyen kulturális, tánckutatói, táncművészeti közegben hogyan lehet a romániai magyar (nép)táncoktatást intézményesíteni? Hogyan lehet egyszerre megfelelni az elvi és minőségi kritériumoknak illetve a hatályban levő hivatalos román oktatási tanrendnek? Véleményem szerint – paradox módon – csak úgy, hogy egyrészt kiemeljük ugyan a néptáncművészetet a folklór, a hagyományörzés köréből, és az ösztáncművészeti képzést tekintjük célnak, másrészt viszont pontosan a néptánc identitás megőrző fontosságát hangsúlyozzuk az erdélyi magyar közösség kulturális életében. Összegezve: mivel a magyar és román (nép)táncművészeti képzés egyelőre inkompatibilis, és valószínűleg még egy ideig mind a tudományos, mind a művészeti koncepciók lényeges eltéréseket fognak mutatni (nem tartom az erdélyi magyarok feladatának a román (nép)táncművészet megreformálását), olyan képzési formákat kell javasolnunk és létrehozunk, amelyek hivatalos indoklása kétirányú: nekünk fontos és sajátos kulturális örökségünk a tradicionális-történeti tánc kincsünk, jogunk van ezt állami támogatással minden szinten anyanyelvünkön tanulni, ugyanakkor mi tulajdonképpen „egyetemes” táncművészeket és táncpedagógusokat szeretnénk nevelni, azaz nem – legalábbis nem a román úzus szerinti – „néptáncosokat”.

Minden szakoktatás alapfeltétele, hogy megfelelő, képezett szakemberek műveljék. Az elmúlt években a romániai magyar táncművészetre vonatkozó oktatási programok akkreditációs törekvéseit pontosan ez az ördögi kör tette lehetetlenné: csak olyan szakképzést akkreditálnak, ahol szakképesített oktatók tanítanak, viszont ameddig nincs szakoktatás, addig nem rendelkezhetünk szakképesített oktatókkal sem. Ezért fontos az anyanyelvű főiskolai szintű szakoktatás bevezetése ezen a téren is, és az első lépések már megtörténtek: például ha a 2009 őszén a marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Színházművészeti Karán beindul magyar tannyelvű mozgásművészeti szakirány táncpedagógusképző intézményként is beválik (vagy más, hasonló intézmény születik), valószínűsíthetően egy idő után megjelennek Erdélyben is a képzett (nép)táncpedagógusok. Ezért a hároméves alapképzés fontos eleme kell legyen a pedagógiai modul, mely ugyan nem lehet kötelező, viszont elvégzése táncpedagógusi diplomát is jelentene az amúgy természetesen rövid élettartamú színpadi tánc- és mozgásművészeknek. Az volna igazán előrelépés, ha ez külön szakiránnyként is választható volna (például távoktatási rendszerben) azok számára, akik kizárólag táncpedagógiával szeretnének foglalkozni az elemi és középiskolai oktatásban⁴⁷, vagy a majd létesülendő művészeti szakiskolákban.

megfelelő táncműfajokat ölel magába egy nemzeti tánc kultúrában belül. A magyar és a román tánc kultúra szerkezeti különbségei és részleges egyezései akkor a legszembetűnőbbek, ha a román és a magyar tánc kutatás eddigi osztályozási eredményeit figyelembe véve egymás mellé helyezzük a formai-műfaji kategóriákat.” Martin: 1977: 24.

44 A másik három tantárgy: klasszikus tánc, kortárs tánc és együttes illetve szóló repertoár. Részletesen lásd: <http://www.edu.ro/index.php/articles/6816>.

45 Igor Mojszejev (1906-2007) világhírű táncos, koreográfus, együttes-szervező, aki 1937-ben alapította a „Mojszejev” együttest, amelyik rövid időn belül a színpadi néptánc szovjet, majd valamennyi volt szocialista ország modelljévé vált.

46 Talán ez is magyarázza, hogy a kortárs román táncművészet (például a Bukaresti Nemzeti Táncközpont – CNDB), meg egyáltalán a mai román elitkultúra szinte teljesen elzárkózik a román néptáncművészettől.

47 F Fügedi János szerint külön hangsúlyt kellene fektetni a gyermektáncpedagógus képzésre: „Aki valaha gyerekeket

Szakirodalom

ANTAL László

2005 *A (nép)táncművészeti nevelés egy lehetséges modellje*. In: Kövágó Zsuzsa (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 2002–2003*, 2005: 15–29.

FÜGEDI János

2009 *Hozzászólás Könczei Csongor: Javaslat a romániai magyar intézményesített felsőfokú táncművészeti oktatás bevezetésére című dolgozatához*. In: *Művelődés* LXII. évf. 9. szám, 2009: 18–19.

KÖNCZEI Csilla

1995 *Táncos anyanyelv?* In: Zakariás Erzsébet (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3.*, Kolozsvár, 1995: 161–164.

KÖNCZEI Csongor

2006 *Táncos (ellen)pontok III.* In: *Művelődés* LIX. évf. 10. szám, 2006: 16–18.

2009 *Javaslat a romániai magyar intézményesített felsőfokú táncművészeti oktatás bevezetésére*. In: *Művelődés* LXII. évf. 9. szám, 2009: 12–17.

KRAICINÉ Szokoly Mária

2008 *Tánc az iskolában*. In: *SZÍN. A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus folyóirata*, 2008 augusztus: 46–52.

LÉVAI Péter

2009 *Paradigmaváltás lehetőségei a (nép)táncpedagógia oktatásában*. In: *Tánc tudományi Közlemények* 1. évf. 1. szám, 2009: 25–29.

MARTIN György

1977 *Magyar és román táncfolklór viszonya az európai összefüggések tükrében*. In: *Síppal dobbal. A Sebő Együttes tájékoztatója* 6. szám, 1977: 24–32.

SZÁSZ János

1981 *Beszélgetés Martin Györggyel az új folklórhullám és néptáncmozgalom előzményeiről*. In: Sebő Ferenc (szerk.): *A tánc ház sajtója. Válogatás a korai évekből 1968-1992*. Budapest, 2007: 142–153.

VARGA Sándor

2009 *Gondolatok a tánc tanulás hagyományos és intézményesített formáiról*. In: *Folkszemle* (http://www.folkradio.hu/folkszemle/varga_tanctanulas/).

ZÓRÁNDI Mária

2010 *A néptánc kutatás eredményeinek megjelenése az oktatás különböző területein*. In: Felföldi László – Müller Anita (szerk.): *Hagyomány és korszerűség a néptánc kutatásban. Pesovár Ernő emlékezete*. MTA–ZTI, Budapest, 2010: 251–262.

tanított népi játékra, néptáncra és népdalokra, minden külön pszichológiai kísérleti bizonyíték nélkül is tudja, hogy a gyermeki lélek a 3 éves kortól mintegy a 10 éves korig mennyire azonosul a folklór ezen műfajaival (és természetesen végtelenül sok más műfajjal is). E lelki rokonságra építve lehetne a gyermekben kialakítani egy kulturális kötődést és alapot, amelytől később persze hajlamai és tehetsége szerint eltérhet, de arról tudva és értően térhet el, illetve egy másik életkorban oda – ismét csak hajlamai szerint – tudatosan térhet vissza. Tehát javaslatom szerint érdemes lenne megfontolni egy olyan óvodapedagógusi, illetve alsó tagozatos tanítói képzési szerkezet kialakítását, ahol a népi játék, a néptánc és népi ének kap kiemelt szerepet. Munkaerő-piaci szempontból ez legalább egy, de inkább két nagyságrenddel nagyobb lehetőséget biztosítana a hallgatók számára a hivatásos táncosi pályához képest.” Fügedi: 2009: 19. Nagyvonalakban egyetértve Fügedi felvetésével szükséges megjegyezni, hogy ebben az esetben is érvényesnek találom a folklórműfajok „tárgyként” való funkcionálásnak lehetetlenségét: mesterséges közegben a népmese sem népmese már...

Melléklet

KÉRDŐÍV

Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományörzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról

I. Az oktató személyére vonatkozó adatok¹:

1. Név:
2. Születési adatok (hely, időpont):
3. Lakcím:
4. Tanulmányok:
5. Munkahely:

II. Az oktató szakmai felkészültségére vonatkozó adatok:

1. Mióta tanít néptáncot?
2. Hol és hogyan tanult táncolni? Csak néptáncot táncol vagy más táncművészeti műfajokkal is foglalkozik? Ha igen, ezeket is műveli, tanítja?
3. Táncolt-e vagy jelenleg aktívan táncol-e néptáncgyűttesben? Melyikben, mióta és mennyit?
4. Milyen táncképzéseken, kurzusokon vett részt?
5. Rendelkezi-e hivatalosan elismert, minősített tánctanári képesítéssel?
6. Az adott iskolában hivatalosan (tanrend szerint, alkalmazott vagy óraadó tanerőként) vagy csak meggyezés szerint tanít néptáncot?
7. Egy vagy több iskolában tanít? Nevezze meg őket.
8. Milyen korosztályokat tanít?
9. Egyedül tanít-e vagy párban?
10. Az iskolán kívül tanít-e még valamilyen formában néptáncot?

III. Az adott iskolában zajló néptáncoktatásra vonatkozó adatok:

1. Mióta tanítanak az iskolában néptáncot?
2. Hivatalosan, tanrend szerint vagy órákon kívüli tevékenységként zajlik az iskolai néptáncoktatás? Esetleg tornaóra helyett?
3. Milyen korosztályok számára van néptáncóra? Heti hány alkalommal?
4. A néptáncoktatást az iskola vezetősége, a tantestület tagjai vagy a szülők kérése igényelte?
5. A kérdőívet kitöltő néptáncoktató előtt tanított-e valaki/valakik néptáncot? Az iskolában egyedül tanít-e néptáncot vagy van más oktató is?
6. Az iskolának van-e néptánc csoportja? A kérdőívet kitöltő oktató vezeti azt is vagy másvalaki?
7. Kizárólag csak iskolai oktatás a néptánc vagy készül koreográfia, műsor is (például évfázóra, különböző iskolai ünnepekre)?
8. Az iskolában tanítanak-e más táncművészeti műfajt? Ha igen, mit?
9. Az iskolában milyen technikai feltételek (külön terem, hangtechnika stb.) adóttak a néptáncoktatásra?
10. Mi a saját véleménye az iskolai néptáncoktatásról?

IV. Az oktatott néptáncra, mint „tantárgyra” vonatkozó adatok:

1. Megírt, szerkesztett tanterv szerint folyik az oktatás? Ha igen, kérném azt a kérdőívhez mellékelni.
2. Tanterv szerint oktat vagy esetlegesen, mikor mi jön össze?
3. Ha tanterv szerint, akkor annak összeállításában inspirálódott valahonnan? Valamilyen táncoktató tanfolyam alapján állította össze, esetleg magyarországi minta alapján?

1 A megadott adatokat a megírandó tanulmány bizalmasan fogja kezelni, azaz nem közli a személyi adatokat.

4. Milyen hosszú egy néptáncóra? Hogyan, mire osztja be ezt az időt?
5. Milyen táncanyagokat oktat? Van-e valami elv, hogy melyik korosztálynak mit oktat?
6. Mekkora hangsúlyt fektett a népi gyermekjátékokra? Időben, tananyagban milyen az elosztás a népi gyermekjátékok és a néptánc oktatása között?
7. Előre, oktatásra gyártott zenei anyagokat használ (ha igen, honnan szerezte), vagy esetlegesen beszerzett felvételekre zajlik az oktatás? Van-e lehetőség élőzenei kíséretre? Ha igen, milyen gyakran?
8. A felsorolt tevékenységek közül melyiket alkalmazza: bemelegítő, ritmusgyakorlat, külön énektanulás, tánctechnikai ismeretek. Mit ért az alábbi tevékenységeken (röviden részletezze): bemelegítő, ritmusgyakorlat, külön énektanulás, tánctechnikai ismeretek.
9. Szokott-e archív gyűjtéseket meghallgattatni, megnézetni a gyerekekkel, diákokkal?
10. Mennyire ismeri a magyar néptánckutatás és táncpedagógia szakirodalmát? Röviden részletezze, hogy milyen szakkönyveket, tanulmányokat ismer, olvasott.

DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES

A NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZETRŐL

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

■ Scop și activități de bază

Studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studierea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

■ Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico-instituțională a istoriei recente;
Dinamica etno-demografică a minorităților din România;
Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;
Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;
Patrimoniul cultural instituțional al minorităților din România;
Patternuri ale segregării etnice;
Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;
Noi imigranți în România: modele de încorporare și integrare.

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

■ Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

■ Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;
Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;
Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);
Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;
The institutional cultural heritage of minorities in Romania;
Ethnic segregation patterns;
Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;
Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.

A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

■ Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

■ Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézmény-politikai elemzések;

A romániai kisebbségek népességdemográfiai jellemzői;

Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);

Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;

A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;

Az etnikai szegregáció modelljei;

A kétnyelvűség módozatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;

Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A apărut/Previous/Megjelent

■ Nr. 1

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice. Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems*

■ Nr. 2

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése*

■ Nr. 3

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007*

■ Nr. 4

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România*

■ Nr. 5

Székely István Gergő: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Nr. 6

Toma Stefânia: *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*

■ Nr. 7

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*

■ Nr. 8

Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*

■ Nr. 9

Rudolf Gräf: *Palatele țigănești. Arhitectură și cultură*

■ Nr. 10

Tódor Erika Mária: *Analytical aspects of institutional bilingualism. Reperele analitice ale bilingvismului instituțional*

■ Nr. 11

Székely István Gergő: *The representation of national minorities in the local councils – an evaluation of Romanian electoral legislation in light of the results of the 2004 and 2008 local elections. Reprezentarea minorităților naționale la nivel local – O evaluare a legislației electorale românești pe baza rezultatelor alegerilor locale din 2004 și 2008*

■ Nr. 12

Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés. Tinerii maghiari din Transilvania 2008. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative*

■ Nr. 13

Yaron Matras: *Viitorul limbii Romani: către o politică a pluralismului lingvistic*

■ Nr. 14

Sorin Gog: *Cemeteries and dying in a multi-religious and multi-ethnic village of the Danube Delta*

■ Nr. 15

Irina Culic: *Dual Citizenship Policies in Central and Eastern Europe*

■ Nr. 16

Mohácsék Magdolna: *Analiza fi nanțării alocate organizațiilor minorităților naționale*

■ Nr. 17

Gidó Attila: *On Transylvanian Jews. An Outline of a Common History*

■ Nr. 18

Kozák Gyula: *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*

■ Nr. 19

Iulia Hossu: *Strategii de supraviețuire într-o comunitate de romi. Studiu de caz. Comunitatea „Digului”, Orăștie, județul Hunedoara*

■ Nr. 20

Székely István Gergő: *Reprezentarea politică a minorităților naționale în România*

■ Nr. 21

Peti Lehel: *Câteva elemente ale schimbării perspectivei religioase: secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. Transnational Ways of Life, Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages*

■ Nr. 22

Sergiu Constantin: *Tirolul de Sud – un model de autonomie și conviețuire?*

■ Nr. 23

Jakab Albert Zsolt: *Organizarea memoriei colective în Cluj-Napoca după 1989*
The Organization of Collective Memory by Romanians and Hungarians in Cluj-Napoca after 1989

■ Nr. 24

Peti Lehel: *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca – în contextul interferențelor religioase și etnice*
The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences

■ Nr. 25

Könczei Csongor: *De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei*
Hogyan lett a Kodobákból Codoba? Másodlagos identitásváltások egy mezőségi cigánymuzsikus családnál

■ Nr. 26

Marius Lazăr: *Semantică socială și etnicitate. O tipologie a modurilor identitare discursive în România*

■ Nr. 27

Horváth István (coord.), Veress Ilka, Vitos Katalin: *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyszintű intézményeiben*
Utilizarea limbii maghiare în administrația publică locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita

■ Nr. 28

Sarău Gheorghe: *Bibliografie selectivă privind romii (1990 - 2009)*

■ Nr. 29

Livia Popescu, Cristina Raț, Adina Rebeleanu: *„Nu se face discriminare!”... doar accesul este inegal. Diferențe în utilizarea serviciilor de sănătate de către populația romă din România*
„No discrimination!” Just unequal access... Barriers in the use of health-care services among the Romanian Roma

■ Nr. 30

Kiss Tamás - Veress Ilka: *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*

■ Nr. 31

Sólyom Zsuzsa: *Anchetă sociologică – Coeziune socială și climat interetnic în România, octombrie – noiembrie 2008*